

פרקים מימיה הראשונים של הרבנות הראשית

"המפתח" לא"י

כאשר אנו נכנסים כיום ל"היכל שלמה", המושב המפואר של הרבנות הראשית לישראל, בהכרח הוא, שזכר בימי ענייה ומרודתה, עת טולטלה מדירה לדירה, ועד למרתף חשוך הובלה, בימי ראשית צעדיה. אך למרות הכל, יחסו מאז ומתמיד חשיבות רבה לבית בו שוכנת הרבנות הראשית, בין שהיתה זו דירת מרתף ובין שהיתה קומת גג. לשם כך, נביא את דבריו של הנציב העליון הראשון, הרברט סמואל ע"ה. הדבר היה עת נערכה חנוכת ביתו של הרב קוק זצ"ל, אשר הוקם על ידי הנדיב הרי פישל ז"ל. בטקס חנוכת הבית השתתף גם הנציב העליון, הרברט סמואל ע"ה, אשר נתכבד במפתח בו הוא פתח הראשון את הבית. לפני שפתח את הבית במפתח הכבוד שנמסר לו, הקדים כמה דברים בהם הכריז ואמר: "זהו המפתח לא"י! (בלשונו האנגלית: "דעט איז די קעי פאר פלסטיין"!).

טלמולי הרבנות הראשית

תחילתם של בתי הדין בירושלים, בימי שלוט התורכים ובטרם התכוננה הרבנות הראשית — ב"פלוש" של חורבת רבי יהודה החסיד בעיר העתיקה. בית דין הפרושים ישב ב"שטיבל" שליד החורבה, ששימש לתפילה. היה שם ספר של "מעשה בית דין", אלא שהמקום היה הפקר כל היום והספר עם הפירמות וחותמת בית-הדין סגור היה בארון ע"י הנעל המיועד למקרה של חליצה. בית הדין הפסיק את ישיבותיו כדי לפנות מקום לקהל שבא להתפלל מנחה ומעריב. בית דין של חסידים ישב בחדר אחורי של בית הכנסת, "תפארת ישראל" בעיר העתיקה. בחדר זה היו החסידים מתכנסים גם לשתיית "לחיים ואף הוא היה שטח הפקר.

• מזכיר כבוד של הרבנות הראשית לישראל ועורך הירחון הרבני "קול תורה".

בט' בטבת תרע"ט נתיסד המשרד הראשון של הרבנות בירושלים ושמו "משרד הרבנות לעדת ישראל". חברי וועד הקהלה שקמה אז, הם אשר יזמו את הקמתו של משרד זה, לאחר שנוכחו שבלי ארגונה של הרבנות בירושלים לא יוכל וועד הקהלה לפעול. קשיים לא מעטים עמדו בדרך לארגון משרד הרבנות, קשיים שהיו קשורים באופיה המיוחד של ירושלים ואוכלוסיתה בימים ההם. אך כיוון שהקם מוסד זה, ניצבה השאלה, מגין לכלכלו? לוועד הקהלה עדיין לא היו אמצעים כספיים מספיקים לממון קבוע של מוסד כזה. הפתרון נמצא באמצעות ההקצבות של הגוי'נט וה"רעליף" ששלחו הקצבות קבועות דרך הסוכנות לתמיכה בבני ישיבות וברבנים. הוחלט שחלק מתקציב זה יופנה להחזקת משרד הרבנות בירושלים. אולם עמדה עדיין השאלה, כיצד היכן לשכן את משרד הרבנות ואת בית הדין הרבני?

הדירה הראשונה

הדירה הראשונה של הרבנות המאורגנת בירושלים, היתה, בבית היתומים הספרדי שברחוב יפו. בימים ההם עמד הבנין ריק, וועד הקהלה זכה בו מן ההפקר. הוא נשאר בתור הקדש עזוב, ובהכרח שוועד הקהל ראה לעצמו רשות להשתמש בו לצרכיו. משום כך ייעדו שני חדרים בבנין, עבור משרד הרבנות ובית הדין. אולם לא עבר זמר רב ומשרד הרבנות נאלץ לפנות את דירתו זו. שכן, בינתיים הגיע לארץ מסלוניקי, הרב יעקב מאיר ז"ל, שהיה המיסד של בית היתומים הספרדי, ודעתו לא היתה נוחה מזה שהחדרים נתפסו על ידי משרד הרבנות. מה עוד שנציגי הרבנים הספרדים במשרד הרבנות שנתיסד, היו הרב חיים אלישר זצ"ל ועוזרו הרב בנימין אלקוצר ז"ל, אשר נמנו על מתנגדיו ומתחריו על כתר „חכם באשי“, ובגלל המחלוקת הידועה, נאלץ היה לעקור לסלוניקי. הוא טען שבתכניתו להחזיר את הבנין לתפקידו המשרי, היינו, הקמת בית יתומים ספרדי חדש. הגבאי של בית היתומים, משיח בורכוב, שממנו שכרו את הדירה, ייצג אף הוא את הדרישה הזו, ומשרד הרבנות מצא את עצמו ביום בהיר ללא דירה משלו. בימים ההם לא היה קל למצוא דירה מתאימה בירושלים ובייחוד במרכז העיר, ומה עוד שהאמצעים שעמדו לרשות משרד הרבנות היו דלים ביותר. כיתתנו את רגלינו מדירה לדירה, לחפש משכן;

נסינו לשכור חדרים ליד שער שכם וליד שער יפו, ולא עלה הדבר בידנו. בצר לנו. הסכים ר' נחום יפה, ממנהלי סלל ווהלין, להקציב לנו את האגף האחורי של הבנין בחצר ר' מוטילה. הבנין עמד ליד שערי בית החולים של המיסיון, והדבר לא נעם להרב קוק זצ"ל וליתר הרבנים, אלא שלא היתה לנו ברירה אחרת. קיבלנו שם מרתף ארוך מאד, ולידו חדר קטן בשביל הרבנים. הנציב העליון הרברט סמואל, שזקף לזכותו את ארגון הרבנות הראשית, ביקש זמן רב לבקר ביקור של כבוד במשרד הרבנות, אלא שהרב קוק זצ"ל, דחה אותו מדי פעם, משום שהתבייש לקבלו במרתף זה, שם שכן המשרד. עד שהגיע זמן צאתו מהארץ וכבר לא היה יכול לדחותו, ולשם כך עשו „שיפוץ" כללי בחצר של הבנין, סתמו את החורים והמדקים, גיקו את המרתף לכבודו. הרברט סמואל בא ולקח ברכתו של הרב זצ"ל.

מן המרתף אל בית הלברייך

בדירת המרתף אשר בחצר ר' מוטילי (מאחורי הבית שבו נמצא היום מרכז פרלמן ברחוב יפו בירושלים) שכנה הרבנות הראשית, עד אחרי פטירתו של הרב קוק זצ"ל. כאשר נערכו הבחירות השניות לרבנות הראשית ונבחר הרב הרצוג זצ"ל כרב ראשי, עברו משרדי הרבנות לדירה זמנית שבבית הלברייך ברחוב המלך ג'ורג'. ומשם עברו המשרדים ומושב בית הדין הגדול, לרחוב יפו 40, הוא המקום בו שכנו משרדי הרבנות כ-20 שנה, עד להקמת "היכל שלמה" (כיום — משרדי המועצה הדתית ולשכת הרבנות של ירושלים). הסיבות למצבה הירוד של הרבנות הראשית בימים ההם, נעוצות בתסבוכת חוקית שנוצרה, ואשר גרמה לכך שהוועד הלאומי, לא מימן את עבודת הרבנות הראשית.

כאמור, הוחזקו משרד הרבנות ובית הדין על ידי כספי הגו'ינט וה"רעליף" מארה"ב. אולם בסופו של דבר, נפסקו ההקצבות הללו וחרבנות הראשית עמדה לפני שוקת ריקה. ההקצבות של הגו'ינט לבני ישיבות היז כ-2-3 לא"י לחודש. הרבנים קיבלו 12 לא"י לחודש ותוספת של לירה לכל גפש במשפחה. המזכירים קיבלו 10 לא"י בלבד לחודש. בהמשך הזמן העלו את המשכורת של המזכירים עד ל-16 לא"י לחודש. אולם כאשר נפסקה התמיכה בבני הישיבות על ידי הגו'ינט והרעליף, נשארה הרבנות הראשית, ללא אמצעי קיום. באין

ברירה הגישו משרד הרבנות הראשית, שירותים שונים תמורת תשלום ונקבע תעריף לכל שרות. חברי הרבנות ועובדיה חילקו ביניהם את ההכנסות שהיו מועטות למדי. הרבנים האשכנזים קיבלו תוספת משכורת מהוועד הכללי ומוועד השחיטה. הרבנים הספרדים לא היה להם מקור הכנסה אחר, אבל הם הסתפקו במועט. מאיר דיונגוף ע"ה ראש עיריית ת"א שמע על המצב ולא יכול היה לראות בצערו של הרב קוק זצ"ל, שהיה לפני כן רבה של יפו—ת"א, לכן הציע שעיריית ת"א תקציב להרב קוק 25 לא"י לחודש, בזכות היותו רבו של יפו קודם, ועל משכורת זו חי הרב ומשפחתו עד פטירתו.

המצב הכלכלי הקשה ברבנות הראשית, נוצר עם הפסקת תמיכת הגוי'נט, בשל סירוב כמה מחברי הרבנות הראשית, להרשם כחברי "כנסת ישראל", והם נמנו עם ה"יוצאים" מכנסת ישראל. יוצא מן הכלל היה הרב קוק זצ"ל שלא נמנה בין ה"יוצאים", אבל לא ניסה להשפיע על הרבנים האחרים להשאר בכנסת ישראל. ולמאחר שהבדירות לרבנות הראשית, צריכים היו להיערך על ידי הוועד הלאומי, לכן לא יכול היה הוועד הלאומי לגשת לבחירות, כל עוד שהרבנים סירבו להמנות על חברי "כנסת ישראל" אשר בחר בוועד הלאומי. משום כך לא קיבל על עצמו, הוועד הלאומי, את החסות על הרבנות הראשית, שנשארה ללא דאג. וכך לא נערכו בחירות לרבנות הראשית, במשך כל תקופתו של הרב קוק זצ"ל.

הצעה נדיבה שנדחתה

לטקס הכתרתו של הרב קוק זצ"ל כרב ראשי שנערך בבית הכנסת של חורבת רבי יהודה החסיד — הוזמן לארץ, מר אלברט פרנקלין, שהיה גיסו של הרברט סמואל, הנציב העליון, וחותנו של נורמן בנטואיץ, היועץ המשפטי לממשלת המנדט. הוא שימש בתור אפוסטרופוס ראשי לקרן מונטיפיורי באנגליה. הוא התרשם מאד מנאומו של הרב קוק זצ"ל ומטקס ההכתרה, ובו במקום הציע עזרתו להקמת בית חדש לרבנות הראשית.

הצעתו היתה להקציב מגרש בשכונת ימין משה, שהיה שייך לקרן מונטיפיורי, לשם הקמת בית הרבנות הראשית, ולשם בניית הבית הציע הלוואה של 6 אלפים לירות שטרלינג. מקרן מונטיפיורי, בתנאי

ששתי העדות, האשכנזית והספרדית, תערובנה לסילוקה תוך 10 שנים. הוא אף היה מוכן לקבל על עצמו את היזמה לסלק את ההלואה על ידי תרומות שהוא עצמו יאסוף. וועד העדה הספרדית היה מוכן לתת את הערבות, אך הוועד הכללי היסס, וכך ירדה מן הפרק ההצעה הנדיבה של אלברט פרנקלין. המגרש שהיה מיועד לבית הרבנות הראשית, נמצא סמוך למלון "המלך דוד" ולפי תכנית הבניה, צריך היה מרכז העיר ירושלים לעבור במשך הזמן דווקא לאיזור הזה.

כתובת לרבנות ראשית

עם תום הממשל התורכי, והקמת שלטון המנדט הבריטי בא"י, לא היתה רבנות מוכרת בירושלים, לא לעדה האשכנזית ולא לעדה הספרדית. הרב שמואל סלנט זצ"ל רבה של ירושלים, נפטר בשנת תרס"ט, לאחר שכיהן כ-70 שנה בתור רבה של ירושלים. האדר"ת (ר' אלי' דוד רבינוביץ תאומים זצ"ל) שעסק בעניני הרבנות השוטפים עם ר' שמואל סלנט שהזמינו להיות מ"מ אחריו, נפטר שנתיים לאחר עלותו על כס הרבנות, בעוד שר' שמואל סלנט היה עדיין בחיים. הרב ר' חיים ברלין זצ"ל, בנו של הנצי"ב מוולוז'ין מילא את מקומו כרב בפועל, אבל הוא נפטר בשנת תרע"ה.

הרב יעקב שאול אלישר זצ"ל, החכם באשי הספרדי נפטר בשנת תרס"ו. מחלוקת גדולה פרצה בדבר מינוי ממלא מקום. הרב יעקב מאיר זצ"ל נבחר אמנם כחכם באשי, אבל המינוי לא אושר על ידי קושטא, לכן וויתר על משרתו ועבר לכהן כרב בסאלוניקי. רבנים שונים נתמנו למ"מ החכם באשי, אבל אף אחד מהם לא הוכר כנושא תואר זה. מצב זה הביא לידי כך שכל רב יכול היה להכריז על עצמו שתואר הרב הראשי לירושלים ואין מוחל בידו.

באותם ימים התנהלה התעמולה לגיוס מתנדבים לגדוד העברי. העסקנים ביקשו לקבל תמיכה של רבנים לפעולה זו. הם פנו כה וכה ונוכחו כי אין בכלל רבנות מאורגנת בירושלים. מצב זה הביא את העסקנים של הצבא בימים ההם, לידי מחשבה כי יש צורך לשקם את המוסד המכובד של הרבנות בירושלים. גם ד"ר חיים ווייצמן ע"ה, שכנס את רבני ירושלים לאספה בבגין החדש של „עץ חיים" ביקש מהם דבר אחד: תנו כתובת ברורה של הרבנות בירושלים, שאליהם אוכל לפנות בכל הענינים. האסיפה התקיימה

בחול המועד סוכות תרע"ט. כותב הטורים נתמנה לנהל את הפרוטוקול של האסיפה. גאומים רבים נישאו באסיפה זו, בנושא ארגון הרבנות, אבל כתובת של רבנות ראשית, לא נמצאה עדיין.

חלקו של הרברט סמואל

הנציב העליון הראשון הרברט סמואל ז"ל הגיע לא"י בשנת 1920. בהתאם להצהרת בלפור על הקמת הבית הלאומי, שאף הנציב להקים מוסדות יהודיים עצמאיים, מבלי לפגוע בערבים. הצורך בזה החרף בגלל סבך חוקי. שכן לפי החוק, ששלט בימי השלטון התורקי ונשאר בתקפו, נתונים כל ההקדשות, גם של הלא מוסלמים, לפקוח הקאדים המוסלמיים. כך יצא שגם ההקדשות היהודיים היו נתונים לפקוח הקאדים המוסלמים. מצב זה הביא את השלטונות במבוכה. היועץ המשפטי דאז נורמן בנטואיץ' חיפש דרכים כיצד לשנות את המצב הזה. שכן אי אפשר היה להשאיר את השליטה על ההקדשות של דת אחרת בידי הקאדים המוסלמים. הוא התחיל במו"מ עם ראשי הצבור היהודי והציע להם הקמת רבנות ראשית שהיא תקח על עצמה את הפקוח על ההקדשות. למען האמת, לא כל האפוטרופסים של ההקדשות היהודיים, שמחו לקראת זה. עם הקאדים המוסלמים אפשר היה לעשות הרבה דברים תמורת שוחד. הממשלה המנדטורית הקציבה זמן של חצי שנה, ובזמן זה היה על ממנוני ההקדשות להצהיר אם הם רוצים בשיפוט אזרחי או בשיפוט רבני. לצערנו הצהירו כמה ממוסדות של הישוב הישן שהם רוצים בשיפוט אזרחי. הממשלה נתנה גם רשות לכל הממונים להצהיר אם הם רוצים שההקדש שלהם יהיה הקדש דתי, או להפכו ל"טראסט" והפקוח עליו יהיה בידי בית המשפט המחוזי. חלק גדול מן המוסדות העדיפו דרך זו, ולא דיוקא מטעמים אידיאולוגיים.

הרבנות הראשית כוננה ברוב פאר והדר. הנציב העליון הרברט סמואל הופיע בטקס הפתיחה של אסיפת הבוחרים. הוא הקדיש זמן רב ומחשבה לא מעטה, לכל בעית כינון הרבנות הראשית. בנאומו בפתיחת אסיפת הבוחרים קרא לאחדות בקרב העם היהודי בא"י, "באשר א"י וירושלים לוקחות מקום ברגשי האהבה שארבע עשר מיליון יהודים המפוזרים בעולם רוחשים להן". בדבריו ציין גם

שהממשלה דנה כיצד להבטיח את האמצעים הכספיים להחזקת הרבנות הראשית.

לפני שהרברט סמואל עזב את הארץ, עם סיום כהונתו, קרא אותי מר יצחק עבאדי, המתרגם הראשי של ממשלת המנדט, והראה לי את הדו"ח שחיבר הנציב על פעולתו בא"י. בדו"ח זה שהוגש לממשלה הבריטית מציין הוא בקטע מיוחד כי את גולת הכותרת לפעולתו, רואה הוא בכינון הרבנות הראשית לישראל.

לימים, כאשר בא לארץ כנציב הלורד פלומר, דבר עמו הרב קוק וצ"ל על מעמד הרבנות הראשית, והזכיר לו את הדו"ח של הרברט סמואל קודמו לנציבות, שבו נאמר כי הוא ראה את עיקר פעולתו בארגון הרבנות הראשית. לאחר מספר ימים טילפן אלי מר מרדכי נורוק, פקיד יהודי בכיר במשרדי הנציבות ושאל אותי מהיכן נודע לנו על הקטע הזה בדו"ח של הרברט סמואל? הוא הועיד לי פגישה, ואז סיפרתי לו כי את הקטע הזה, הראו לי לפי בקשתו של הרברט סמואל בכבודו ובעצמו.

בימים ההם היתה הרבנות הראשית במצב כלכלי קשה, התלוננה בפני הנציבות על המצב, והזכירה את דברי הנציב הרברט סמואל כי הממשלה תדון במימון החזקתה. היועץ המשפטי גורמן בנטואיי¹ הסכים להקציב אלף לירות לשנה למען הרבנות הראשית, אך הרברט סמואל התנגד, למרות שראה ברבנות הראשית את ילד טיפוחו. הוא לא רצה לקשור את הרבנות הראשית לממשלה הבריטית, ולוא גם על ידי הקצבה כספית. על הרבנות הראשית להיות מוסד עצמאי — אמר. אלא שבינתיים פעלה הרבנות הראשית ללא תקציב ותמיכה, וחבריה ועובדיה התחלקו ביניהם בפרוטות המעטות שנכנסו לקופתה כתוצאה מהגשת שירותים לקהל.

הקמת המועצות הדתיות

הרבנות הראשית יצאה למרחב, מבחינת אפשרויות פעולותיה, עם הבחירות השניות, כאשר הקדים הוועד הלאומי לקבל עליו את הטיפול. הוועד הלאומי בחר אז בוועדת בירור שבה היו נציגי הוועד הלאומי, הסוכנות ונציגי הרבנות. וועדה זו הגיעה לסיכומים כיצד לבסס את בחירת הרבנות הראשית מבחינה חוקית, מאחר

¹הדפסה ברזולוצית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן החכמה

שבבחירות הראשונות לרבנות הראשית, טרם קם הוועד הלאומי. באותם ימים יזם הרב אוסטרובסקי (המאירי) ז"ל את יסוד המועצות הדתיות שצריכות להיות אוטונומיות בכל הנוגע לרבנות ולענייני דת. רעיון זה פתח את הדרך בפני הרבנים שלא הסכימו להיות חברי „כנסת ישראל” בשל חששות שונים בענייני דת; וכך הוכרה זכותם להבחר כחברי הרבנות הראשית, לאחר שוויתרו על יציאתם מ„כנסת ישראל”. הרב קוק זצ”ל שכב אז על ערש דוי. אני הבאתי לפניו את גוסס גלוי הדעת בענין זה ואת ההסכם על הקמת המועצות הדתיות. הוא חתם על כך וזו היתה חתימתו האחרונה בחיים. אחריו חתמו הרב איסר זלמן מלצר זצ”ל. הרב „חבל יעקב” זצ”ל. הרב צבי פסח פראנק זצ”ל ואתו סגל רבנים ובתוכם אף הרב סלומון זצ”ל, מחרקוב, שנמנה אח”כ על אנשי הרב מבריסק (האחרון) זצ”ל. יוצא מן הכלל היה הרב פישל ברנשטיין זצ”ל מחברי הרבנות הראשית הראשונה, שלא הסכים להשאר כחבר ב„כנסת ישראל” וויתר על מועמדותו בבחירות הבאות. (ראה גוסס גלוי-הדעת הרבני על הקמת המועצות הדתיות בסוף המאמר).

בבחירות השניות לרבנות הראשית נבחרו הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג זצ”ל, והרב יעקב מאיר זצ”ל, כנשיאי הרבנות, אך כיוון שהרב יעקב מאיר זצ”ל הגיע לגבורתו, וכדי להמנע מבחירות משנה בתוך תקופת הקדנציה של הרבנות, חילקו את הקולות בינו לבין הרב עוזיאל זצ”ל, באופן שכזה, שהרב עוזיאל יכנס כרב ראשי באופן אוטומטי לאחר פטירתו של הרב מאיר ואמנם כך קרה. הרב יעקב מאיר נלב”ע שנתיים לאחר הבחרו בשניה והרב עוזיאל בא במקומו. הרב הראשי הגר”א הרצוג זצ”ל הטיל עלי שליחות מצוה זו, להזמין את הרב עוזיאל זצ”ל לעלות ירושלימה וליטול את האדרת. הרב עוזיאל נענה לי וקיבל על עצמו את התפקיד של רב ראשי וראשון לציון.

תחילה היו בתי הדין שלובים זה בזה, בית הדין הגדול שימש גם כבית דין מקומי וגם כבית דין לערעורין לכל הארץ. המשכורת של הדיינים, שולמה חציה מהוועד הלאומי וחציה מוועד הקהלה בירושלים, עד שנתיצבו בתי הדין ונקבעו הסמכויות. אז נקבעתי כמוכיר ראשי של הרבנות הראשית הארצית ובית דינה הגדול.

בעד שהרב יעקב ברוך ז"ל ששימש כמזכיר ספרדי, נתמנה כמזכיר כללי להרבנות ובתי הדין המקומיים.

התזכיר לחבר הלאומים

בשנותיו האחרונות של הרב קוק זצ"ל גדונה במושב חבר הלאומים בג'נבה, תלונה שהוגשה בשם „אגודת ישראל” כלפי ממשלת המנדט, על ההפליה לרעה של בית דינה, לעומת ההכרה הבלעדית ברבנות הראשית. נשמעו דעות מדאיגות בענין זה מפי אנשי שם כגון הפרופ' ראפאר ועוד. הדיון בענין התלונה נדחתה למושב אחר. אבל הענין לא נעם לממשלה. נקראה ישיבה דחופה של מועצת הרבנות בהשתתפות הרב ש. אהרונסון זצ"ל והרב עוזיאל זצ"ל מתל-אביב ואישים אחרים. בסופה של ההתיעצות הוצע לחבר תזכיר בנידון. אמנם כל אחד מהמשתתפים צריך היה לחבר הצעה לתזכיר, אבל בסופו של דבר נפלה העבודה עלי, זו היתה אחת מהעבודות הקשות. האמת שהנחתני בעריכת התזכיר היתה משכנעת ללא מפלט. הסוכנות קבלה על עצמה לתרגמו לאנגלית ולצרפתית. מר מ. שרת המזכיר המדיני דאז של הסוכנות, שקד אתי כמה שעות על השוואה מדוקדקת וממצה של התרגום למקור. התזכיר נשלח ב-12 טפסים בחתימת הרב קוק זצ"ל והרב ב. אלקוצר בשם הרב מאיר זצ"ל (שנמנע ממנו לחתום מחמת מחלה), אל מזכירות ממשלת המנדט, שכבר חיכתה לו בסקרנות ניכרת. עוד הספקתי לקבל דרך הדואר אישור מאת חבר הלאומים על קבלתו של התזכיר בצירוף הודעה שהוא יוגש לפני החבר במושב הקרוב. המושב לא נתקיים כלל, אך התזכיר עשה את שלו, וכך שח לי הרב הרצוג זצ"ל בשעתו מפי באים בסודה של ממשלת המנדט, שהתזכיר נאנח לפני הממשלה המנדטורית כמצע וכאבן בוחן בכל פניה הנוגעת לרבנות הראשית.

פעולות הצלה

לאחר פרעות תרפ"א ניאות סיר הרברט סמואל לבקשת הרב קוק זצ"ל להרשות עלייתם של רבנים מהגולה מחוץ למסגרת ומעל למכסה, על פי אישורה של הרבנות הראשית, ועליה היה לערוב

לפרנסתו ולפרנסת בני ביתו ולאשר אותו בתור רב. בדרך זו על ארצה הרבה רבנים ואדמו"רים, גאונים, צדיקים ובהם אנשי שם, כגון הרב ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל. הרב בורוכוב בעל „חבל יעקב". הרב סנדר שפירא זצ"ל, גדול המקובלים הרב אלישיב זצ"ל. בעל „לשם שבו ואחלמה" הרב ירוחם פישל פולא זצ"ל, ולאחרונה הרב ר' ישעיהו קרליץ בעל „חזון איש" זצ"ל. ועוד רבים וגדולים, ומהם גם אדמו"רים נודעים ומפורסמים כגון ר' נחומצ'י טברסקי ושני בניו ואחיו ר' וולוול זצ"ל מרחמיסטרבקה. האדמו"ר רבי שלמליה מזוהיל זצ"ל. האדמו"ר רבינוביץ מחרסון-קונטיקוובה זצ"ל. האדמו"ר ר' ליבלה טברסקי מדזרנסטיפול זצ"ל. האדמו"ר הר"ש קאליש מסקרנוביץ זצ"ל ועוד.

הפעולה נמשכה תחילה כסדרה, אך בשל עמדה נוקשה שיחסו למנהלה היהודי דווקא של מחלקת העליה מר אלברט חיימסון — הואט הקצב של עליה זו עד להפסקתה לגמרי. והנה ביום בהיר אחד, בשנות כהונתו של הלורד ווקופ, הידוע ביחסו הטוב ליהודים, קבלנו פתק בלתי פורמלי, כתוב בידי חיימסון בו נאמר כי הרבנות יכולה לחדש את הדרישות לסרטיפיקטים לעליית רבנים, לפי התנאים הקודמים. הרב קוק זצ"ל היה בדעה שכל יהודי שומר דת וזמורה בית רבו בידו, זכותו להקרא „רבי". דעה זו הנחתה אותו גם בהיותו רב של קהלת „מחזיקי הדת" בלונדון, והוא נתן אישורים לצעירים יוצאי פולין בגיל הגיוס, שהם רבנים, כדי שלא יצטרכו להתגייס לצבא הבריטי. מספרם של מהגרים אלה הגיע אז לעשרת אלפים, ומי שלא התגייס לצבא הבריטי קיבל צו גירוש חזרה לפולין, למרות ששר הפנים היה אז סיר הרברט סמואל. „תעודות הרבנות" שניתנו על ידו ללא דיקדוקים לכל דורש, הביאו אותו להסתבכות משפטית, שבקושי ניצל ממנה. גם כאן חתם הרב קוק זצ"ל על תעודות רבנות וערבונות שהיה זותם ללא כל היסוס בתור „הנשיא", בראותו את חתימתי כמזכיר ראשי. כך נמשך הדבר עד שבאו כמה מקרים ושלטונות העליה החלו לחשוד, שהרבנות נוהגת לתת ביד רחבה בחלוקת התוארים של רבנים, והגזרה יצאה שוב על הזרם הזה שיפסק.

בקשנו ראיון אצל מר מילס, נציב העליה, שנתמנה במקומו של אלברט חיימסון שפרש בינתיים לגימלא. הוא פטר אותנו בתשובה

שכל מעשיו הם במצוות הנציב העליון בכבודו ובעצמו. בקשתי ראיון אצל הנציב העליון עבור הרב קוק זצ"ל. תחילה נעניתי בחיוב ובקביעת מועד, אלא שבינתיים נתקבל מכתב ממזכירו הפרטי של הנציב על בטולו של הראיון. כתבתי מכתב דחוף למזכיר הפרטי ובו נמלכתי עמו אם למסור את המכתב שנפתח על ידי, להרב קוק שכבר נראו בו נצני המחלה, וביטול הראיון עלול לצער אותו מאד. לא עבר יום והלה הודיעני טלפונית על בטולו של המכתב ועל חידוש ההזמנה להופיע לראיון, ואכן הראיון נתקיים במועדו. הרב זצ"ל נתקבל באדיבות יתירה, אם כי בנוקשות לגבי נושא הראיון ולא הועילו כל הוויכוחים. הרב זצ"ל לא הרפה. ארכו הדברים והנציב קם לאות כי הראיון נסתיים. הרב קם אחריו גם הוא, אבל באיטיות והמשיך בדבריו כאילו ידו של הנציב אינה מושטה לו לפרידה. כך עמדו שניהם כמה רגעים זה מול זה. הנציב העליון וידו תלויה באוויר ומשטת לקראת הרב, ואילו הרב עומד בשלוח אולימפית וממשיך בדבריו על הענין ורק כאשר גמר הפנה ידו לבעל שיחתו ובלחיצת ידיים נפרדו זה מזה.

ברגע הראשון לראותי את המתרחש נחלצתי מאותה פינה שנדעה לנו למושב וצעדתי לעבר אמצע האולם שבו עמדתי תום ומביט במחזה עד תומו. הנציב העליון עשה אז מחווה לעומתי, חזרתי ונגשתי אליו לפרידה. התוצאה מאותה שיחה היתה שהנציב אישר את אותן הבקשות שכבר הוגשו, כמאה בקשות ויותר. כך נסתיים פרק הצלה של הרבנות הראשית שרשמיו נשארו ב-3000 תיקים בקרוב וכמספר הזה של משפחות ודורותיהן אחריהן אסירות תודה על פדות נפשן והמלטן לארץ החיים.

הסכמת הרבנים להקים המועצות הדתיות

(המקור עם עצם החתימות נמצא בארכיון הרבנות הראשית לישראל)

ב"ה

אנחנו הח"מ מביעים הסכמתנו להצעה שהוצעה באספת רבני א"י בענין שאלת הקהלות כי בכל עיר ועיר ובכל נקודה ונקודה תתכונן מועצה דתית סבירנית להנהלת כל הענינים הנוגעים לדת, ובכל עיר ועיר תהא רק

קהלה אחת ושחיטה וב"ד מאוחד, כמו שהי' נהוג מאז ומעולם בכל קהלות ישראל.

וע"ז ח"ש בחדש מנ"א תרצ"ה,

הערות

נאום הק' אברהם יצחק ה"ק	נאם צבי פסח פראנק
(הכהן ק"ק)	נאום יעקב ראבינאוויץ רב מראגאלי
נאום אבא יעקב הבהן בורוכוב	נאום מאיר סטלביץ
נאום איסר זלמן מלצר	נאום אברהם ישראל משה מתארכוב
נאום ראובן בהר"ש כץ	נאום צדוק הלוי איש הורוויץ משאצק
נאום אברהם אליהו אלטמן,	נאום יחיאל מיכל מושקין
הרב בעקרון	נאום יצחק יעקב וכטפויגעל
נאום אברהם יוסף לונדין, הרב מריאון	נאום אליהו ראם
נאום משה פריצקר הרב מברדיטשוב	נאום יוסף גרישון הורוויץ
נאום יצחק אויערבאך	נאום שמואל ראספורט
נאום משה חסקין הרב מפריילוקי	הרב דספרינגפילד מאסט
נאום יעקב אשר הלוי גרייבסקי	נאום משה שוחט בהגאון רח"ק
נאום יחיאל מיכל הורוויץ	רב דפארטלנד מעין, אמעריקא
נאום מרדכי סענדער הלוי קאפשטיין	נאום יעקב משה חרלפ
רב גראדין	נאום אייזיק פייקין
נאום דפאל ויגד מבראנקס	נאום ישעי' זאב חינוגרד
נאום משה מיינעשטער	

הדפסה ברזולוציות מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התוכנה

שנה בשנה - תשכ"ו: היכל שלמה >>הלכה ומנהג; נושאים שונים; קבצים וכתבי עת, ספרי זכרון ויובל; <<3)